

Magyar Pszichológiai Szemle, 2019, 74.1/5. 65–80
DOI: 10.1556/0016.2019.74.1.5

A FELNŐTTKORI HIPNOTIKUS FOGÉKONYSÁG FEJLŐDÉSI ÉS SZOCIALIZÁCIÓS MEGHATÁROZÓI

KÖLTŐ ANDRÁS^{1,2} – JÓZSA EMESE¹ – BÁNYAI ÉVA¹

¹ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet

²National University of Ireland Galway, Health Promotion Research Centre

E-mail: andras.kolto@nuigalway.ie

Béérkezett: 2018. december 4. – *Elfogadva:* 2019. január 27.

A kliens és a terapeuta közötti hipnoterápiás kapcsolat sok szempontból hasonlít a gyermek–szülő viszonyra. A hipnózis szociál-pszichobiológiai megközelítésében a felnőttkori hipnotikus fogékonyság mértékét az idegrendszer fejlődése és a szocializációs folyamatok is befolyásolják. Ennek ellenére eddig nagyon kevés kutatás foglalkozott a felnőttkori hipnotikus fogékonyság fejlődési előzményeivel. Szintén kevés vizsgálatot végeztek a szocializációs hatások feltárására; a gyermekkori emlékeket ezekben is inkább kvalitatív módszerekkel tanulmányozták. Ebben a cikkben összefoglaljuk e kutatások főbb eredményeit, majd bemutatjuk kutatócsoportunk 2008 óta végzett vizsgálatait, amelyekben a szülői nevelési stílusra vonatkozó emlékek és a felnőttkori hipnotikus válasz összefüggéseit kerestük. Standardizált, kvantitatív mérőeszközöket alkalmazó keresztmetszeti vizsgálataink tanulsága, hogy a hideg-büntető szülői nevelési stílus előrejelzi a laboratóriumi hipnózisban átélt negatív érzelmeket és a hipnotizőr rosszallásától való félelmet. Ezt a kapcsolatot részben az alexitímias érzelmfeldolgozás mediálja. Ezek az eredmények segítséget adhatnak a hipnoterápia megtervezéséhez és a teherbíró pszichoterápiás szövetség kialakításához.

Kulcsszavak: szülői nevelési stílus, szülői viselkedés, hipnabilitás, hipnotikus fogékonyság

BEVEZETÉS

A hipnotikus interakció résztvevői – az alany és a hipnotizőr – között még a látszólag semleges, laboratóriumi környezetben és kutatási céllal végzett, kötött forgatókönyvű hipnózisban is olyan kapcsolat jöhet létre, amely sok vonatkozásban hasonlít a gyermek–szülő viszonyhoz. Ez a hasonlóság megjelenhet mind a viselkedés, mind a hipnotikus élmények és az áttételi-viszontáttételi érzelmek, mind a pszichofiziológiai változások szintjén. Ennek ellenére kevés kutatást végeztek annak feltárására, hogy a szülőkkel kapcsolatos gyermekkori emlékek milyen kapcsolatban állnak a felnőttkori hipnotikus válasz dimenzióval, s az ezzel kapcsolatos empirikus bizonyítékok java része is egy öt évtizede elvégzett, nagy elemszámú kvalitatív kutatásból (J. R. Hilgard, 1979) származik. Olyan longitudinális vizsgálat pedig tudomásunk szerint egyáltalán nincs, amely a vizsgálati személyeket és szüleiket a személyek születésétől kezdve tanulmányozná, hogy a gyermek–szülő interakció jellegzetességeit összevesse a személyek felnőttkori hipnotikus reakcióival. Az eddig ismert determinánsok – pszichogenetikai tényezők, személyiségvonások, figyelmi kapacitás és egyes felnőtt kötődési mintázatok – mellett a szülői nevelés is hozzájárulhat a felnőttkori hipnabilitásban megfigyelt változatossághoz. A hipnoterapeuta munkáját is segítheti, ha felméri a kliens szülőkkel kapcsolatos emlékeit és élményeit, mert ezek befolyásolhatják a terápiás munka minőségét.

Ebben a tanulmányban áttekinthetjük azokat az idegtudományi eredményeket és (elsősorban kvalitatív) kutatásokat, amelyekben a szülői viselkedés felnőtt hipnotikus fogékonyságra gyakorolt befolyását vizsgálták. Ezután összefoglaljuk saját, standard kérdőíveket és hipnabilitási skálákat alkalmazó vizsgálatainkat, amelyek megerősítették, hogy a szülői nevelésre vonatkozó emlékek előrejelzik a felnőttkori hipnotikus válasz dimenzióit, főleg bizonyos hipnózisbeli élményeket és áttételi érzelmeket. Végül kitérünk a jövőbeli lehetséges kutatási irányokra és eredményeink gyakorlati felhasználhatóságára.

HIPNÓZISSTÍLUSOK ÉS ARCHAIKUS BEVONÓDÁS

Már maga Freud leírta a hipnoterápiás kapcsolat és a szülő–gyerek viszony hasonlóságát (Bachner-Melman és Lichtenberg, 2001), Ferenczi (1909/2002) pedig „anyai” és „apai” hipnózistípusokat különített el. Korábbi vizsgálataink igazolták, hogy ezeket a hipnotizőrök tudattalanul még a látszólag semleges, hipnotikus fogékonyság standard körülmények között történő felmérésére végzett hipnózisok alatt is alkalmazzák (Bányai, 1998, 2002).

A hipnózis pszichoanalitikus megközelítése a hipnotizált személy és a hipnotizőr közötti áttételi-viszontáttételi érzelmi kapcsolatot az *archaikus bevonódás* fogalmával írja le. Az alanyban a hipnotizőrrel kialakuló reprezentáció gyakran leképezi azokról a tekintélyszemélyekről – leggyakrabban a szülőkről – alkotott modelleket, akik fontos szerepet játszottak korai életében. Shor (1962) ezt tekinti az archaikus bevonódás alapjának.

A korai tárgykapcsolatokban kialakított kötődési munkamodell (Bowlby, 1979/2005) és a szülők viselkedésével kapcsolatos élmények tehát akár késő felnőttkorban is befolyásolhatják a hipnotikus bevonódást. Emiatt a hipnotikus interakció működésének jobb megértéséhez figyelembe kell vennünk a személyek gyermekkori élményeit.

A CSECSEMŐKORI KÖTÖDÉS ÉS AZ IDEGRENSZERI FEJLŐDÉS SZEREPE

A korai kapcsolatok befolyásolják a szelf fejlődését és az énreprezentációk kialakulását. A csecsemő- és kisgyermekkorban átélt összehangolódási élmények szolgáltatnak idegrendszeri alapot az interszubjektivitáshoz, az önszabályozáshoz és a későbbi – felnőttkori – interakciós szinkronitáshoz (Bányai, 2008). A dajkálás, ringatás, a csecsemő és a kisgyermek érzelmi-mentális állapotainak jelölése, visszatükrözése (Gergely és Watson, 1996) magas interakciós szinkronitásra hangolja a központi idegrendszert (Bányai, 2008). Így a csecsemő- és kisgyermekkorai élmények áttételes módon a hipnotikus interakcióba való bevonódás képességét is befolyásolhatják.

A csecsemő kötődési mintázatai és a felnőttkori hipnotikus válasz közötti kapcsolatot írja le Posner és Rothbart (2011) elmélete. Szerintük a csecsemőkor során kialakuló érzelmi és kognitív (ön)kontroll egyértelműen összefügg a szülők viselkedésével, és a kapcsolatot a központi idegrendszer orientációs folyamatai jelentik. Gyakori szülői stratégia a nyugtalan, síró csecsemő megnyugtatására egy addig ismeretlen tárgy mutatása (Harman, Rothbart és Posner, 1997). Ez a csecsemő agyában aktiválja az anterior gyurus cingulumot (ACC) és más, a végrehajtó figyelmi hálózatban szerepet játszó agyterületeket, amelyek egymással szoros kölcsönhatásban fejlődnek (Posner, Rothbart és Voelker, 2016). Az ACC és a végrehajtó figyelmi rendszerek szerepe a hipnózisban többszörösen bizonyított. A hipnózisbeli módosult tudatállapot, sőt még a hipnábilitás is összefügg az ACC módosult aktivitásával (Faymonville, Boly és Laureys, 2006; Gruzelier, 2006; Hoefl és mtsai, 2012). Úgy tűnik, ezt az aktivitásváltozást maga a hipnotikus szuggesztió okozza (Raz, Fan és Posner, 2005; Raz, Shapiro, Fan és Posner, 2002). A hipnózis erős hatást gyakorol a korábban kifejlődött orientációs hálózatra, de gyengébbet a később kifejlődő végrehajtó hálózatra, ennek eredményeképpen „a fogékony személy [hipnózisban] könnyebben kerül »külső kontroll« hatása alá. Ahogy a korai életszakaszban a gyermek kontrollja a szülő kezében van, hipnózis során a felnőtt személy kontrollját a hipnotizőr veszi át” (Posner és Rothbart, 2011, 3.). A megnyugtatásra alkalmazott figyelmi reorientációs „trükk” révén pedig a csecsemő agya nagyobb eséllyel fejlődik úgy, hogy a figyelmi hálózat felnőttkorban is aktívan reagáljon a külső ingerekre, így a hipnotizőrtől érkező szuggesztiókra.

Mindez arra utal, hogy a meleg és szeretetteljes szülői viselkedés, a csecsemő igényeire és érzelmi állapotára való odafigyelés és a megnyugtatására tett kísérletek (amelyek a biztonságos kötődési stílus jelzői) magasabb felnőttkori hipnábilitáshoz vezethetnek. A bizonytalanul kötődő csecsemőknél – a biztonságos kötődési stílussal jellemezhető csecsemőkhöz képest – alacsonyabb bal agyféltekei frontális aktivitást mutattak ki (Lakatos és Gervai, 2003), ami megalapozhatja az alacsony felnőttkori hipnotikus fogékonyságot (Bányai, 2015). Igaz, ezeket a kapcsolatokat a szocializáció

és a későbbi életesemények, például traumatikus élmények (Butler, Duran, Jasiukaitis, Koopman és Spiegel, 1996) vagy a korrekatív pszichoterápia (Beauregard, 2014) elfedhetik vagy akár meg is szüntethetik.

FEJLŐDÉSI „ÖSVÉNYEK”

A szülőkkal kapcsolatos emlékek és a felnőttkori hipnabilitás kapcsolatára vonatkozó empirikus bizonyítékok alapja J. R. Hilgard (1979) és munkatársai kevert módszerű kutatása. Ők összesen 839 személlyel készítettek félig strukturált interjút, mielőtt a Stanford Hipnotikus Szuszceptibilitási Skála C változatával (SHSS:C) (Weitzenhoffer és Hilgard, 1962) felmérték hipnabilitásukat, 146 személlyel pedig a skála alkalmazása után készítették el az interjút. Utóbbiakat hipnózisbeli élményeikről is kikérdezték.

J. Hilgard feltételezte, hogy a gyermekkorban átélt, erős képzeleti bevonódással járó helyzetek magas felnőttkori hipnabilitáshoz vezetnek. Az interjúban rákérdeztek a vizsgálati személyek gyermekkori családjának összetételére; az apával és anyával való kapcsolatra; a szülők jutalmazó és büntető módszereire; a gyermekkori szabadidős tevékenységekre.

Azok a személyek, akik gyermekkorukban gyakran merültek el erős képzeleti bevonódást igénylő tevékenységekben (pl. olvasás, fantáziálás, képzeletbeli barátok, mesevagy regényhősökkel való azonosulás stb.), nagyobb eséllyel voltak közepesen vagy erősen hipnabilisak. Azok, akik nem vagy csak ritkán éltek át képzeleti bevonódást gyermekkorukban, inkább az alacsony hipnabilitási övezetbe estek.

Két tipikus fejlődési „ösvény” határozta meg az erős képzeleti bevonódást. Azok, akik arról számoltak be, hogy szüleik meleg és szeretetteljes kapcsolatban voltak velük, gyakran megfigyelték, hogy maguk a szülők is erősen bevonódnak efféle tevékenységekbe (pl. olvasás, tévénézés, kertészkedés vagy más hobbi). Ezek a gyerekek az érzelmi ragály és a szülőkkal való azonosulás révén lettek fogékonyak az erős képzeleti bevonódásra. A másik jellegzetes mintázat azoké volt, akik érzelmileg hideg és elérhetetlen, illetve gyakori és kemény büntetést (pl. testi fenyítést) alkalmazó szülőket idéztek fel. Ők a képzeleti bevonódást igénylő tevékenységeket menekülési stratégiaként használták. Felnőttkorukban is erősebb bevonódásról, élénkebb fantáziaképekről számoltak be.

Magasabb pontszámot értek el az SHSS:C skálán azok a személyek, akiknek gyermekkorukban volt képzeletbeli barátja vagy segítőtársa. J. Hilgard a „mintha”-játékokat is a hipnotikus jelenségek előképének tekinti. A képzeletbeli barátok vagy játszótársak sokszor olyan funkciót látnak el, mint amit Winnicott (1953) az *átmeneti tárgyaknak* tulajdonít. Lehetséges, hogy azok a gyerekek, akik ilyen belső átmeneti tárgyakat használnak, később nagyobb eséllyel képesek bevonódní a hipnózisba, amely pszichoanalitikus szempontból szintén értelmezhető „átmeneti térként” (Baker, 2000). Ez teszi lehetővé, hogy hipnoterápiás helyzetben a kliens a tanult viselkedés automatizmusából kilépve gondolatban más lehetőségeket, megoldási módokat is kipróbáljon, és így gazdagítsa viselkedérepertoárját (Bányai, 2015).

Ezeknek az eredményeknek az alapján J. Hilgard megfogalmazta a hipnózis „fejlődési ösvények” elméletét. A modell alapvetése, hogy a gyermekkorban átélt bevonó-

dás magasabb felnőttkori hipnabilitáshoz vezet. A bevonódás mélységét és intenzitását pedig nagy részben a szülői viselkedés, és a szeretetteljes szülőkkel való azonosulás, vagy a hideg-büntető szülőktől való félelem alapozza meg. Elméletével összhangban, az interjúk alapján kiszámított pontszámokkal mért szülői melegség, illetve büntetés kb. $r = 0,20-0,30$ erősségű korrelációt mutatott az SHSS:C hipnabilitási pontszámmal. Érdekes ugyanakkor, hogy több, gyakori büntetést és hideg-elutasító szülőket felidéző vizsgálati személy is kifejezte az előzetes interjúk során, hogy szeretne jó „hipnotikus alany” lenni. Ez felveti, hogy a viselkedéses hipnabilitás mellett az is fontos lehet, hogy az alanyoknak milyen *elvárásaik* vannak a hipnózissal kapcsolatban, milyen *élményeket* élnek át hipnózisban, és milyen személyközi *kapcsolatot* alakítanak ki a hipnotizőrrel.

A GYERMEKI HIPNÁBILITÁS ÉS A SZÜLŐI STÍLUS HATÁSÁNAK KVANTITATÍV VIZSGÁLATA

A gyermekek fogékonyabbak a hipnózis iránt, mint a felnőttek (London, 1965; Morgan és Hilgard, 1973), aminek a gyerekek mindennapi életében gyakran előforduló spontán fantáziajátékok és álmodozás lehet az alapja (Gardner, 1974; Gardner és Olness, 1981). A fókuszált koncentráció, a korlátozott valóságellenőrzés, a konkrét (és mágikus) gondolkodás, az érzelmi nyitottság az új élmények iránt – beleértve a regresszív állapotokat is – és az érzelmi intenzitás miatt a gyerekek „természetes” magas fogékonyágú hipnotikus alanyok. S ahogy azt J. Hilgard vizsgálatai és későbbi empirikus munkái is mutatják, a felnőtt tekintélyszemélyek viselkedése, hipnózissal vagy más disszociatív állapotokkal kapcsolatos attitűdje felerősítheti ezt a hatást (Rhue, 2004).

A kisgyermekkorban átélt hipnózis funkcionálisan és kognitív-érzelmi szabályozás tekintetében is eltér a nagyobb gyerekek és felnőttek hipnózisától. Míg utóbbiak saját akaratukból, a hipnotizőrrel együttműködve vonódnak be a hipnotikus állapotba, addig a kisebb gyerekeknél a bevonódás fő hatótényezője a tekintélyszemélyre irányuló figyelem és az általa gyakorolt kontroll szintje. Ezért a kisgyermekek hipnózisát J. R. Hilgard és Morgan (1978, 286.) *protohipnózisnak* nevezi: „A nagyon fiatal gyerekek inkább képesek arra, hogy figyelmüket egy történet mesélésével eltereljük, mint hogy [a fájdalmas orvosi beavatkozástól, hipnoterápiás vagy önhipnotikus szuggesztiókkal] saját fantáziájukat használva távolítsák el magukat.” A protohipnózis és az érett hipnózis közötti váltás kisiskoláskorban, 5–7 éves kor körül következik be. Vandenberg (2002) hangsúlyozza, hogy ebben a korban alakulnak ki a gyermekek „metamentális” készségei, amelyek megfelelnek más szerzők, például Fonagy és munkatársai (Fonagy, Bateman és Bateman, 2011; Fonagy, Steele, Steele, Moran és Higgitt, 1991) *mentalizáció*-értelmezésének. Ide tartozik a saját gondolkodásunkra és a szociális kapcsolatokra való reflektálás, a mentális aktivitás önszabályozása. Vanderberg szerint ezekhez köthető, hogy az idősebb gyerekek és a felnőttek képesek a hipnotikus interakcióban való tudatos részvételre.

A fent említett példákat leszámítva a hipnóziskutatás irodalmában ritkák a fejlődési háttérrel foglalkozó kutatások. A J. Hilgard szülői nevelésre vonatkozó kvalitatív eredményeinek kvantitatív módszerekkel való megerősítésére az általunk ismert egyetlen példa Rhue és Lynn vizsgálata (Lynn és Rhue, 1988; Rhue és Lynn, 1987). Ők a fan-

táziálásra hajlamos személyiség fejlődési előzményeit keresték, valamint azt vizsgálták, hogy ezek hogy függenek össze fiatal felnőttek hipnabilitásával. A fantáziálásra hajlamos személyek gyakoribb és keményebb gyerekkori büntetésről (testi fenyítésről) számoltak be, mint azok, akiknek alacsony volt a képzeleti aktivitása. A gyakran büntetett személyek – összhangban J. Hilgard megfigyeléseivel – a képzeletet gyakran menekülési, megküzdési stratégiaként alkalmazták. Ugyanakkor a két csoport között nem volt különbség abban a tekintetben, hogy szüleiket mennyire látták szeretetteljesnek, ami rámutat arra, hogy a szülői büntetés és az érzelmi melegség nem feltétlenül zárja ki egymást. A szerzők különböző mérőeszközök alkalmazásával megerősítették a szülői büntetés, a fantáziakészség és a felnőttkori hipnabilitás kapcsolatát. Rhue (2004) azonban az erős felnőttkori hipnabilitás fejlődési determinánsairól szóló tanulmányában maga is hangsúlyozza, hogy ezen a területen nagy szükség lenne további kvantitatív vizsgálatokra.

A FEJLŐDÉS ÉS A SZOCIALIZÁCIÓ A HIPNÓZIS SZOCIÁL-PSZICHOBIOLOGIAI MODELLJÉBEN

Az első olyan hipnóziselmélet, amely figyelembe vette a kora gyermekkori élményeket, a fejlődési-interaktív modell volt. E szerint az elképzelés szerint a velünk született képességeket a *fejlődés* során élettapasztalatok – így a szocializáció – befolyásolják, így azokat a hipnotikus válasz elemzésekor is figyelembe kell venni. Az interaktív jelleg pedig arra vonatkozik, hogy a velünk született és fejlődés során szerzett hatások egymással kölcsönhatásban alakítják a felnőttkori hipnotikus fogékonyságot (E. R. Hilgard, 1965).

Ezen az általános fejlődésalapú megközelítésen túl azonban az eddigi elméleti modellek közül egyedül a *szociál-pszichobiológiai* megközelítés integrálja a fejlődés-idegtudományi és szocializációs előzményeket a felnőttkori hipnabilitás magyarázatába. Bányai (2008; valamint Bányai tanulmánya a jelen tematikus számban, pp. 7–26.) megközelítésében a hipnózis és a hozzá hasonló módosult tudatállapotok olyan, evolúciós szempontból hasznosnak bizonyult személyközi interakciók, melyeknek kölcsönös ingerbemenet-szabályozó szerepe révén mindkét résztvevőre jótékony hatása van. Az interakcióban való részvétel azonban rugalmasságot kíván meg mind az alany, mind a hipnotizőr részéről. Ezt a rugalmasságot a csecsemő és az elsődleges gondozó, elsősorban az anya (később a kisgyermek és szülei, testvérei) közötti kötődésre lehet visszavezetni. A csecsemő, kisgyermek arousalszintjének empatikus átvétele és modulációja hozzásegíti őt ahhoz, hogy belső ritmusát fokozatosan a társas környezethez igazítsa. Az érzelemtükrözés és jelölés (Fonagy, Gergely, Jurist és Target, 2002; Gergely és Watson, 1996) pedig az érzelmek tudatosulását és az önkontrollt segítik elő, hozzájárulnak ahhoz, hogy a szelf *önszabályozó ágenssé* váljon. A korai kapcsolatok minősége a figyelmi orientációt, az ingerszelekciót, a stresszel való megküzdést is befolyásolja.

A hipnózis olyan átmeneti helyzet, amely kedvez a résztvevők gyors egymásra hangolódásának. A hipnotizőr az indukció során az alany aktivációs szintjének csökkentésére vagy növelésére törekszik, s figyelmét a környezet figyelemelvonó ingereiről saját testi folyamataira, belső történéseire irányítja (Bányai, 2008). Ebben az „ingercsökkentett” helyzetben a hipnotizőr és az alany figyelme egyre jobban egymásra irányul,

az interakciós partnertől érkező szociális ingerek egyre nagyobb szerepet kapnak a helyzet irányításában. A hipnotizőr folyamatosan visszajelzi az alany kívülről megfigyelhető viselkedéses megnyilvánulásait és a pszichofiziológiai változások (pl. a relaxált állapot) jeleit, amivel tulajdonképpen ugyanazt a funkciót tölti be, mint a szülői, érzelemtükröző és -jelölő „szociális biofeedback” (Gergely és Watson, 1996).

A hipnotikus fogékonyság ebben az elméletben annak a rugalmasságnak a mutatója, hogy milyen könnyen lép be az alany a szoros személyközi interakcióba, amelyben a kölcsönös szabályozó mechanizmusok révén hipnotikus módosult tudatállapotba kerül. A felnőttkori hipnotikus fogékonyság Bányai (2008) szerint a szocializációs folyamatban alakul ki, így a szülőkkal való kapcsolat minősége, a szülők viselkedése és kommunikációs stílusa befolyásolja annak szintjét. Ezt J. R. Hilgard (1979) eredményei mellett saját, kvantitatív módszereket alkalmazó vizsgálataink is megerősítették.

KÉRDŐÍVES VIZSGÁLATOK AZ ELTE HIPNÓZISKUTATÓ LABORATÓRIUMÁBAN

Kutatócsoportunk 2008 óta szisztematikus vizsgálatokat végez annak ellenőrzésére, hogy a hipnabilitás multidimenzionális magyarázatához hozzájárul-e a szülői nevelési stílus. A hipnózis többdimenziós jellegének eddigi legátfogóbb kutatását Lichtenberg, Bachner-Melman, Ebstein és Crawford (2004) végezte. Ők többszörös regresszióelemzéssel megállapították, hogy a kitartás személyiségvonás, a fókuszált figyelem, az abszorpció és a katekol-O-metiltranszferáz enzim genetikai polimorfizmusa az SHSS:C skálával mért hipnabilitás 33,6%-át magyarázza. Az itt összefoglalt vizsgálatokban arra kerestük a választ, hogy a szülőkre vonatkozó emlékek hozzátesznek-e a hipnotikus fogékonyság magyarázatához. A fogékonyság alatt – a szociál-pszichobiológiai elmélettel összhangban – nemcsak a hipnózismélység-mérő viselkedéses skálákon elért hipnabilitási pontszámot, de az alany által átélt archaikus bevonódás (Bányai, Varga és Gősiné Greguss, 2001) és a tudatállapot módosulásával járó jellegzetes élménymintázat (Varga, 2017) erősségét is értjük.

Szülői nevelési stílus és hipnotikus fogékonyság

Összhangban J. R. Hilgard (1979) „fejlődési ösvények” elméletével, feltételeztük, hogy a szülői melegségre és hideg-büntető viselkedésre vonatkozó emlékek alacsony-közepes mértékben, de szignifikánsan előrejelzik a felnőttkori hipnabilitást. Kutatócsoportunk többdimenziós hipnózisfelfogására és korábbi eredményeire alapozva (ld. Bányai, Józsa és Költő, pp. 45–61., illetve Varga tanulmányait a jelen tematikus számban, pp. 95–112.) feltételeztük, hogy az alany által felidézett szülői nevelési stílus összefügg a hipnózisban mutatott archaikus bevonódással és a módosult tudatállapot jellegzetes élményeivel. Egyes eredmények (pl. Varga és Kekecs, 2014), illetve Kasos és munkatársai jelen tematikus számban (pp. 79–93.) bemutatott pszichoendokrin vizsgálatait is azt sugallják, hogy e két dimenzió erősebben összefügg a szülőkre vonatkozó emlékekkel, mint a viselkedéses hipnabilitás.

A viselkedéses hipnabilitást a Shor és Orne (1962) által kifejlesztett Harvard Hipnabilitási Csoportskálával (HCsS, magyar változat: Költő, Gősi-Greguss, Varga és Bányai, 2015) és Bowers (1993) Waterloo-Stanford Hipnabilitási Csoportskálájával (WSGC) (magyar változat: Gősiné Greguss, 1999) mértük. A hipnotizőrhez fűződő érzelmi kapcsolatot az Archaikus Bevonódási Skálával (ABS, I. a jelen tematikus számban Bányai és mtsai tanulmányát, pp. 45–61.), a módosult tudatállapotra jellemző élményeket a Tudat Fenomenológiája Kérdőívvel (PCI, I. a jelen tematikus számban Józsa és mtsai tanulmányát, pp. 27–43.) vizsgáltuk. A szülői nevelési stílus mérésére az eredetileg Svédországban kifejlesztett Emlékeim a Szülői Nevelésről (EMBU) kérdőív rövidített, 23 tételes változatát (Arrindell és mtsai, 1999) alkalmaztuk. Az EMBU tételeivel való egyetértést az apára és az anyára vonatkozóan négyfokú Likert-skálán jelölik a személyek. A tételek három faktorba rendeződnek, amelyet az anyára és az apára vonatkozóan külön számolunk ki: 1. *Elutasítás*, 2. *Érzelmi melegség*, 3. *Túlvédés*. Hogy a J. R. Hilgard (1979) által leírt, büntetéssel kapcsolatos összefüggéseket vizsgálni tudjuk, az EMBU megfelelő tételeiből (amelyek a testi fenyítésre, a gyermek megszégyenítésére, egyes tevékenységek tiltására vonatkoztak) kialakítottunk egy kiegészítő, operacionális skálát: 4. *Büntetés* (Költő, 2008). A kérdőívhez csatoltunk néhány, a családi struktúrára vonatkozó kérdést (Költő, 2015).

A 2008 és 2015 közötti időszakban két vizsgálatban összesen 438 egészséges felnőtt személyt vizsgáltunk meg (Költő, Józsa és Bányai, in press). Az első vizsgálatban részt vevő 196 személy átlagéletkora $23,93 \pm 4,96$ év, a nők aránya 65%. A második vizsgálatban 246 személy szerepelt (átlagéletkoruk $28, 26 \pm 9,63$ év), a nők aránya 55% volt. A személyek kitöltötték az EMBU kérdőívet, illetve szakemberek által vezetett, standard laboratóriumi csoporthipnózison vettek részt. Az egyik vizsgálatban a WSGC-t, a másikban a HCsS-t alkalmaztuk a hipnabilitás mérésére. A hipnózist követően a személyek kitöltötték az ABS és PCI kérdőívet. Az összefüggések ellenőrzésére korrelációs vizsgálatokat és többszörös lineáris regresszióelemzést végeztünk. Az összehasonlítások nagy száma miatt a korrelációs együtthatók kiszámításakor bootstrapping technikát alkalmaztunk, amely az elsőfajú hiba felhalmozódását is kiküszöböli. A vizsgálatok részletes módszerét, valamint az eredményeket Költő és munkatársai (in press) közlik. Az 1–2. táblázatban összefoglaljuk a két vizsgálatban lineáris regresszióelemzéssel nyert eredményeket.

A táblázatokról leolvasható, hogy a szülői nevelési stílusra – elsősorban a büntető-kontrolláló viselkedésre és az érzelmi melegség (hiányára) – vonatkozó emlékek szignifikáns előrejelzői a hipnotikus válasznak, bár a szülői nevelés által megmagyarázott változatosság szintje alacsony (3–22% közötti). Különbségeket találtunk a két vizsgálat között, illetve a vizsgálati személyek neme szerint. Általánosságban azonban elmondható, hogy a szülők büntető-elutasító viselkedése összefügg a hipnózisban átélt negatív érzelmekkel (az ide tartozó PCI-tételek magukba foglalják a feszültséget, dühöt, félelmet és szomorúságot), és a hipnotizőr iránt érzett (negatív vagy pozitív színezetű) áttétellel. Érdemes kiemelni, hogy az első vizsgálatban az anyai büntetés a férfiak negatív archaikus bevonódásának 17,7%-át, a szülők büntető viselkedése a hipnotizőr haragjától, rosszallásától való félelem 21,9%-át, míg a második vizsgálatban a szülőkre vonatkozó emlékek (elsősorban az anya viselkedése) a nők hipnózis alatti negatív érzelmeinek 19,3%-át magyarázta úgy is, hogy más magyarázó- vagy

1. táblázat. A felidézett szülői nevelési stílus összefüggései a hipnotikus fogékonyság viselkedéses, fenomenológiai és érzelmi mutatóival az első vizsgálatban: többszörös lineáris regresszioelemzés ($N = 196$)

Kimeneti változó	Prediktor változó(k) (β)	F (df)	R^2
Férfiak ($n = 69$)			
WSGC Szubjektív pontszám	Anyai túlvédés (0,261)	4,914* (1, 67)	0,054
PCI Disszociatív kontroll	Anyai büntetés (0,304)	6,808* (1, 67)	0,079
PCI Pozitív érzelem	Anyai büntetés (0,274)	5,419* (1, 67)	0,061
PCI Negatív érzelem	Anyai elutasítás (0,247)	4,348* (1, 67)	0,047
PCI Vizuális képzelet	Anyai büntetés (0,276)	5,523* (1, 67)	0,062
PCI Belső folyamatokra irányuló figyelem	Anyai büntetés (0,239)	8,950* (1, 67)	0,105
ABS Pozitív	Anyai büntetés (0,239)	4,077* (1, 67)	0,043
ABS Negatív	Anyai elutasítás (0,243)	4,010* (1, 67)	0,044
ABS Csodálat és kötődés	Anyai büntetés (0,248)	4,113* (1, 63)	0,046
ABS Félelem a negatív megítéléstől	–		
ABS Függőségigény	–		
Nők ($n = 127$)			
WSGC Szubjektív pontszám	–		
PCI Disszociatív kontroll	–		
PCI Pozitív érzelmek	–		
PCI Negatív érzelmek	Apai érzelmi melegség (-0,381) Anyai érzelmi melegség (0,268) Anyai büntetés (0,807) Anyai elutasítás (-0,666) Végző modell	8,577* (4, 122)	0,193
PCI Vizuális képzelet	–		
PCI Belső folyamatokra irányuló figyelem	–		
ABS Pozitív	–		
ABS Negatív	–		
ABS Csodálat és kötődés	Anyai túlvédés (-0,188)	4,496* (1, 123)	0,027
ABS Félelem a negatív megítéléstől	–		
ABS Függőségigény	–		

Megjegyzés: WSGC = Waterloo-Stanford Hipnabilitási Csoportskála. PCI = Tudat Fenomenológiája Kérdőív. ABS = Archaikus Bevonódási Skála. * $p < 0,049$. Az *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis* engedélyével újraközölve.

kontrollváltozót nem vontunk be az elemzésbe. A második vizsgálatban azt tapasztaltuk, hogy a vizsgálati személyek korának és foglalkozásának kontrollálása növeli a modellek magyarázóerejét (Költő, 2015). Ezek az eredmények részben megerősítik J. R. Hilgard (1979) „fejlődési ösvények” elméletét. Ugyancsak alátámasztják kutatócsoportunk tapasztalatait, hogy a viselkedéses hipnabilitási pontszám mellett érdemes figyelembe venni az alanyok hipnózis alatti tudatmódosulásának mértékét, valamint a hipnotizőr iránti áttétel érzelmi színezetét és intenzitását is. Néhány esetben látszólag

2. táblázat. A felidézett szülői nevelési stílus összefüggései a hipnotikus fogékonyág viselkedés, fenomenológiai és érzelmi mutatóival a második vizsgálatban: többszörös lineáris regresszioelemzés ($N = 249$)

Kimeneti változó	Prediktor változó(k) (β)	F (df)	R^2
Férfiak ($n = 105$)			
HCsS Szubjektív pontszám	–		
PCI Disszociatív kontroll	–		
PCI Pozitív érzelmek	–		
PCI Negatív érzelmek	Apai büntetés (0,225)	5,517* (1, 103)	0,042
PCI Vizuális képzelet	Anyai büntetés (–0,215)	5,008* (1, 103)	
PCI Belső folyamatokra irányuló figyelem	–		
ABS Pozitív	Apai büntetés (0,292)	9,614* (1, 103)	0,076
ABS Negatív	Anyai büntetés (0,430)	23,359* (1, 103)	0,177
ABS Csodálat és kötődés	–		
ABS Félelem a negatív megítéléstől	Anyai büntetés (0,305) Apai büntetés (0,239) Végső modell	15,574* (2, 102)	0,219
ABS Függőségigény	Apai túlvédés (0,242)	6,382* (1, 103)	0,049
Nők ($n = 124$)			
HCsS Szubjektív pontszám	Apai érzelmi melegség (–0,206)	5,388* (1, 122)	0,034
PCI Disszociatív kontroll	–		
PCI Pozitív érzelmek	Apai érzelmi melegség (–0,248)	8,021* (1, 122)	0,054
PCI Negatív érzelmek	Anyai büntetés (0,218)	6,080* (1, 122)	0,040
PCI Vizuális képzelet	Anyai túlvédés (0,348) Apai túlvédés (–0,260) Végső modell	5,913* (2, 121)	0,074
PCI Belső folyamatokra irányuló figyelem	Anyai túlvédés (0,177)	3,955* (1, 122)	0,023
ABS Pozitív	Anyai túlvédés (0,179)	4,059* (1, 122)	0,024
ABS Negatív	–		
ABS Csodálat és kötődés	–		
ABS Félelem a negatív megítéléstől	–		
ABS Függőségigény	Apai túlvédés (0,198)	4,960* (1,122)	0,031

Megjegyzés: HCsS = Harvard Hipnabilitási Csoportskála. PCI = Tudat Fenomenológiája Kérdőív. ABS = Archaikus Bevonódási Skála. * $p < 0,046$. Az *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis* engedélyével újraközölve.

ellentmondásos összefüggéseket találtunk, például a férfiak esetében a szülők büntető viselkedése előre jelezte a pozitív archaikus bevonódást. Véleményünk szerint ez annak tulajdonítható, hogy – még laboratóriumi helyzetben is – a hipnotizőr inkább a gondoskodó, „jó szülő” tudattalan reprezentációját mozgósítja a vizsgálati személyekben. Ennek önmagában korrekatív jellege lehet, főleg akkor, ha az alany valódi szülei részéről a gyakori büntetést és az érzelmi melegség hiányát idézi föl. Ugyanakkor az,

hogyan a hipnózisbeli érzelmek és érzelmi viszonyulás egyes dimenziói a szülők meleg és büntető viselkedésével egyszerre összefüggenek, arra utal, hogy a hipnotizőrrel való kapcsolatban a szülők iránti ambivalens érzelmek is feléledhetnek.

A szülői viselkedés és a hipnotikus bevonódás kapcsolatát az alexitímiás érzelemdolgozás mediálja

A biztonságos kötődés és a szülőkhöz fűződő meleg, szeretetteljes kapcsolat jó felnőttkori mentalizációs készségekkel jár együtt, míg a zavart kötődési stílus, a szülők elhanyagoló-bántalmazó viselkedése a mentalizáció későbbi zavaraihoz vezethet (Bateman és Fonagy, 2012). A mentalizációs készségek károsodásának egyik kifejeződése az *alexitímia*, a saját érzelmi állapotok felismerésének, azonosításának és kifejezésének zavara (Taylor, Bagby és Parker, 1997). Az alexitímia bizonyítottan összefügg a szülők hideg, elhanyagoló, bántalmazó viselkedésével (Lumley, Mader, Gramzow és Papineau, 1996), valamint a pszichoterapeutától való félelemmel (Mallinckrodt, King és Coble, 1998). Ezek alapján feltételeztük, hogy a hideg-büntető szülői viselkedés az alexitímiás érzelemdolgozáson keresztül befolyásolhatja a hipnózisba való bevonódást, és a hipnotikus fogékonysággal negatívan függ össze (Költő és Bányai, 2015). A Torontói Alexitímia Skála (Cserjési, Luminet és Lénárd, 2007) alkalmazásával végzett korábbi vizsgálatunk eredménye mindezt alátámasztja: az EMBU-val mért apai és anyai büntetés összefügg a hipnózisbeli negatív érzelmekkel és a félelemmel a hipnotizőr haragjától, rosszsorsától, de ezt a kapcsolatot részben vagy egészen a saját érzelmek azonosításának nehézsége mediálja (a mediáció mértéke 16,9–61,6% közötti) (Költő, 2015).

TOVÁBBI KUTATÁSI IRÁNYOK:
A HIPNÓZIS MINT KÖLCSÖNÖS MENTALIZÁCIÓ

Az elméleti és mentalizációt eddig kevésbé vették figyelembe a hipnózis fejlődési szempontú értelmezésében (Kihlstrom, 2008), noha a korábbiakban említett kutatási eredmények és elméleti megfontolások is arra utalnak, hogy a jobb mentalizációs készség erősebb hipnotikus fogékonysággal jár együtt (Bonshtein, 2012; Költő, 2015; Vandenberg, 2002; valamint I. Varga tanulmányát a jelen tematikus számban, pp. 95–112.). Azok a személyek, akik jó mentalizációs készségekkel rendelkeznek, a személyközi helyzetekben hatékonyabban képesek kiolvasni a partner mentális tartalmait, például aktuális lelkiállapotát, érzelmeit, a helyzettel kapcsolatos hiedelmeit, elvárásait. Ez a hipnózis kontextusában azt jelenti, hogy az alany pontosabban észleli, mit „vár el” tőle a hipnotizőr; nem feltétlenül abban az értelemben, hogy az alany erősen hipnábilis legyen, inkább hogy a hipnózisban való részvétel szokásosan milyen viselkedésmintákkal társul. A jól mentalizáló hipnotizőr pedig az interakciós szinkronitás folyamatában pontosabban észleli az alany pillanatnyi bevonódásának mértékét, és saját viselkedésének módosításával vagy gondosan megválasztott szuggesztívumokkal befolyásolni, irányítani tudja azt. A hipnotizőr mentalizációs készségére vonatkozó adatokkal egyelőre nem rendelkezünk. Viszont, ahogy korábban is említettük, az alexitímiás alanyok – akiknek

saját érzelmi állapotaik felismerése és azonosítása, tehát önmentalizációja okoz nehézséget – több negatív érzelmet (pl. félelmet és zavarodottságot) élnek át hipnózisban, és jobban félnek a hipnotizőr negatív megítélésétől. Ennek az összefüggésnek a hátterében hideg-büntető szülői nevelésre vonatkozó emlékek álltak (Költő, 2015).

Fontos, hogy további vizsgálatoknak vessük alá a mentalizációs készségek és a hipnózisba való bevonódás összefüggését (mind az alany, mind a hipnotizőr részéről). Ha további eredmények is igazolják, hogy a mentalizáció összefügg a hipnózisba való erősebb bevonódással, ennek a hipnoterápiára nézve is nagy jelentősége lehet.

SZÜLŐKKEL KAPCSOLATOS EMLÉKEK ÉS HIPNOTERÁPIA

Az az eredményünk, hogy a szülői büntetés és a hipnózisbeli negatív érzelmek, illetve a hipnotizőrtől való félelem közötti összefüggést az alexitímiás érzelmfeldolgozás mediálja, érzelmezhető úgy, hogy a gyakran büntetett gyermek a (szülő–gyermek kapcsolatot felidéző) hipnózishelyzetben nagyobb ambivalenciát vagy félelmet él át, aminek oka érzelmi zavarodottság és a hipnotizőr (vélt) elvárásainak való megfelelés lehet. Azonban azt is láttuk, hogy szülői hidegség-büntetés a pozitív színezetű archaikus bevonódással is összefügg, ami felveti annak lehetőségét, hogy az alany tudattalanul is „jó szülőként” látja a hipnotizőrt. Talán épp ez teremt módot arra, hogy a hipnoterápiában a valódi szülőkkal kapcsolatos negatív emlékeket és a kötődési munkamodell zavarait korrigálni tudjuk.

Mély hipnózisban a két agyfélteke közötti munkamegosztás rugalmasabbá válik, a agyféltekék működése jobban integrálódik és a váratlan, megszokottól eltérő ingerek automatikus feldolgozása a bal (verbális) agyféltekébe tevődik át. Erre vonatkozó pszichofiziológiai bizonyítékokat közöl a jelen tematikus számban Kasos és munkatársai tanulmánya (pp. 79–93.). Ez az agyféltekéi dominanciaeltolódás teszi lehetővé, hogy a korábban kimondhatatlan, megfogalmazhatatlan – gyakran pszichoszomatikus tünetekbe vagy betegségbe átfordított – élményeket a hipnoterápia folyamatában a kliens verbalizálni tudja (Bányai, 2015), ami révén a hipnózis az alexitímia oldásának eszköze is.

Az alany által felidézett szülőkkal kapcsolatos emlékek, úgy tűnik, a hipnotizőrt is „megérintik”. Varga és Kekecs (2014), illetve Kasos és munkatársai (a jelen tematikus számban, pp. 79–93.) erős negatív korrelációt talált az alanyok által felidézett (EMBU-val mért) szülői melegség és a hipnotizőrben a hipnózis során mért oxitocinfelszabadulás között. Azaz minél kevesebb melegséget idéz fel szülei viselkedésével kapcsolatban az alany, annál több oxitocin termelődik a hipnózis során a hipnotizőr szervezetében. A szerzők ezt az eredményt a szociál-pszichobiológiai elméletbe illesztik, és úgy értelmezik, hogy az alany implicit módon „magával hozza” korai kötődési mintázatait a hipnózisba, a hipnotizőrben megfigyelt oxitocintermelődés pedig a kapcsolatteremtés, stresszcsökkentés biológiai mutatója, ami szintén hozzájárulhat a hipnoterápia korrekív szerepéhez. Az EMBU-faktorok és a hipnotizőr iránti archaikus bevonódás közötti összefüggések mintázata megerősíti ezt a feltételezést.

Láttuk azonban, hogy a gyakran büntetett, hideg és szigorú légkörben felnevelt gyerekek számára a hipnózis félelmetes vagy negatív élmény lehet. Kezdeti eredményeink alátámasztják, hogy a hideg-büntető szülők gyermekei félelmetlibb attitűddel

viseltetnek a hipnózis iránt, és a meleg-szeretetteljes szülőket felidéző vizsgálati személyeknél kevésbé hajlamosak arra, hogy önként jelentkezzenek hipnózisban való részvételre (Költő, 2017). A teherbíró, bizalmon alapuló terápiás szövetség kialakításához elengedhetetlen, hogy a terapeuta a hipnózis alkalmazása előtt szisztematikusan vizsgálja a kliens szülőkkel kapcsolatos emlékeit, és szükség esetén a negatív emlékeket is terápiás feldolgozás tárgyává tegye.

IRODALOM

- Arrindell, W. A., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., Recinos, L. A., Gaszner, P., Peter, M., Battagliese, G., Kállai, J., & van der Ende, J. (1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and Individual Differences*, 27(4), 613–628.
- Bachner-Melman, R., & Lichtenberg, P. (2001). Freud's relevance to hypnosis: A reevaluation. *American Journal of Clinical Hypnosis*, 44(1), 37–50.
- Baker, E. L. (2000). Reflections on the hypnotic relationship: Projective identification, containment, and attunement. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 48(1), 56–69.
- Bányai, É. (1998). The interactive nature of hypnosis: Research evidence for a social-psychobiological model. *Contemporary Hypnosis*, 15(1), 52–63.
- Bányai, É. (2002). Communication in different styles of hypnosis. In C. A. L. Hoogduin, C. P. D. R. Schaap, & H. A. A. de Berk (Eds), *Issues on hypnosis* (pp. 1–20). Nijmegen: Cure and Care Publishers.
- Bányai É. (2008). A hipnózis szociál-pszichobiológiai modellje. In Bányai É., & Benczúr L. (szerk.), *A hipnózis és a hipnoterápia alapjai* (pp. 379–445). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Bányai É. (2015). A hipnózis a kognitív és affektív idegtudomány fényében. In Vértés G. (szerk.), *Hipnózis–Hipnoterápia* (pp. 31–62). Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Bányai É., Varga K., & Gósiné Greguss A. C. (2001). Szuggesztív egyéniségek: archaikus bevonódás tanárok és hipnotizőrök hatására. In Pléh Cs., László J., & Oláh A. (szerk.), *Tanulás, kezdeményezés, alkotás: Barkóczy Ilona 75. születésnapjára* (pp. 313–336). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Bateman, A. W., & Fonagy, P. (2012). *Handbook of mentalizing in mental health practice*. Arlington, USA: American Psychiatric Publishing.
- Beauregard, M. (2014). Functional neuroimaging studies of the effects of psychotherapy. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 16(1), 75–81.
- Bonshtein, U. (2012). Relational hypnosis. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 60(4), 397–415.
- Bowers, K. S. (1993). The Waterloo-Stanford Group C (WSGC) Scale of Hypnotic Susceptibility: Normative and comparative data. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 41(1), 35–46.
- Bowlby, J. (1979/2005). *The making and breaking of affectional bonds*. New York, USA: Routledge.
- Butler, L. D., Duran, R. E., Jasiukaitis, P., Koopman, C., & Spiegel, D. (1996). Hypnotizability and traumatic experience: A diathesis-stress model of dissociative symptomatology. *American Journal of Psychiatry*, 153(7 Suppl), 42–63.
- Cserjési R., Luminet O., & Lénárd L. (2007). A Torontói Alexitímia Skála (TAS-20) magyar változata: megbízhatósága és faktorvaliditása egyetemista mintán. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 62(3), 355–368.

- Faymonville, M.-E., Boly, M., & Laureys, S. (2006). Functional neuroanatomy of the hypnotic state. *Journal of Physiology-Paris*, 99(4–6), 463–469.
- Ferenczi, S. (1909/2002). Introjection and transference. In J. Dupont (Ed.), *First contributions to psycho-analysis: Sándor Ferenczi* (pp. 35–93). London, England: H. Karnac Books Ltd.
- Fonagy, P., Bateman, A., & Bateman, A. (2011). The widening scope of mentalizing: A discussion. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 84(1), 98–110.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. New York, USA: Other Press.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S., & Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201–218.
- Gardner, G. G. (1974). Hypnosis with children. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 22(1), 20–38.
- Gardner, G. G., & Olness, K. (1981). *Hypnosis and hypnotherapy with children*. New York: Grune and Stratton.
- Gergely, G., & Watson, J. S. (1996). The social biofeedback theory of parental affect-mirroring: The development of emotional self-awareness and self-control in infancy. *International Journal of Psychoanalysis*, 77, 1181–1212.
- Gósiné Greguss A. (1999). *Waterloo-Stanford Hipnabilitási Csoportskála C forma (WSGC)*. Kézirat. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar.
- Gruzelier, J. H. (2006). Frontal functions, connectivity and neural efficiency underpinning hypnosis and hypnotic susceptibility. *Contemporary Hypnosis*, 23(1), 15–32.
- Harman, C., Rothbart, M. K., & Posner, M. I. (1997). Distress and attention interactions in early infancy. *Motivation and Emotion*, 21(1), 27–43.
- Hilgard, E. R. (1965). *Hypnotic susceptibility*. Oxford, England: Harcourt, Brace & World.
- Hilgard, J. R. (1979). *Personality and hypnosis: A study of imaginative involvement* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Hilgard, J. R., & Morgan, A. H. (1978). Treatment of anxiety and pain in childhood cancer through hypnosis. In F. H. Frankel, & H. S. Zamansky (Eds), *Hypnosis at its bicentennial: Selected papers* (pp. 281–287). New York: Plenum.
- Hoefel, F., Gabrieli, J. D. E., Whitfield-Gabrieli, S., Haas, B. W., Bammer, R., Menon, V., & Spiegel, D. (2012). Functional brain basis of hypnotizability. *Archives of General Psychiatry*, 69(10), 1064–1072.
- Kihlstrom, J. F. (2008). The domain of hypnosis, revisited. In M. R. Nash, & A. J. Barnier (Eds), *The Oxford handbook of hypnosis: Theory, research and practice* (pp. 21–52). Oxford; New York: Oxford University Press.
- Költő, A. (2008). *A hipnotikus fogékonyság dimenziói és a szülői nevelési stílus*. Pszichológus mesterképzés szakdolgozata. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar.
- Költő, A. (2015). *Hypnotic susceptibility and mentalization skills in the context of parental behavior*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskola. Letöltve: 2018. 12. 02-án: <http://www.tinyurl.com/koltophd>
- Költő, A. (2017). *Obstacles to hypnotic involvement*. Paper presented at the XIV Congress of European Society of Hypnosis (ESH). Manchester, United Kingdom, 23–26 August 2017.
- Költő A., & Bányai É. I. (2015). Az alexitimia és a hipnotikus fogékonyság összefüggése – Szakirodalmi áttekintés. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 16(1), 1–33.
- Költő, A., Gósi-Greguss, A. C., Varga, K., & Bányai, É. I. (2015). Hungarian norms for the Harvard Group Scale of Hypnotic Susceptibility, Form A. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 63(3), 309–334.

- Költő, A., Józsa, E., & Bányai, É. I. (in press). Recalled parental rearing style and dimensions of hypnotic response. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*.
- Lakatos, K., & Gervai, J. (2003). A korai kötődés neurobiológiai háttere. In Pléh Cs., Kovács Gy., & Gulyás B. (szerk.), *Kognitív idegtudomány* (pp. 326–342). Budapest: Osiris Kiadó.
- Lichtenberg, P., Bachner-Melman, R., Ebstein, R. P., & Crawford, H. J. (2004). Hypnotic susceptibility: Multidimensional relationships with Cloninger's tridimensional personality questionnaire, COMT polymorphisms, absorption, and attentional characteristics. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 52(1), 47–72.
- London, P. (1965). Developmental experiments in hypnosis. *Journal of Projective Techniques and Personality Assessment*, 29(2), 189–199.
- Lumley, M. A., Mader, C., Gramzow, J., & Papineau, K. (1996). Family factors related to alexithymia characteristics. *Psychosomatic Medicine*, 58(3), 211–216.
- Lynn, S. J., & Rhue, J. W. (1988). Fantasy proneness: Hypnosis, developmental antecedents, and psychopathology. *American Psychologist*, 43(1), 35–44.
- Mallinckrodt, B., King, J. L., & Coble, H. M. (1998). Family dysfunction, alexithymia, and client attachment to therapist. *Journal of Counseling Psychology*, 45(4), 497–504.
- Morgan, A. H., & Hilgard, E. R. (1973). Age differences in susceptibility to hypnosis. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 21(2), 78–85.
- Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2011). Brain states and hypnosis research. *Consciousness and Cognition*, 20(2), 325–327.
- Posner, M. I., Rothbart, M. K., & Voelker, P. (2016). Developing brain networks of attention. *Current Opinion in Pediatrics*, 28(6), 720–724.
- Raz, A., Fan, J., & Posner, M. I. (2005). Hypnotic suggestion reduces conflict in the human brain. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 102(28), 9978–9983.
- Raz, A., Shapiro, T., Fan, J., & Posner, M. I. (2002). Hypnotic suggestion and the modulation of stroop interference. *Archives of General Psychiatry*, 59(12), 1155–1161.
- Rhue, J. W. (2004). Developmental determinants of high hypnotizability. In M. Heap, R. J. Brown, & D. A. Oakley (Eds), *The highly hypnotizable person: Theoretical, experimental and clinical issues* (pp. 115–132). Hove, United Kingdom: Brunner-Routledge.
- Rhue, J. W., & Lynn, S. J. (1987). Fantasy proneness: Developmental antecedents. *Journal of Personality*, 55(1), 121–137.
- Shor, R. E. (1962). Three dimensions of hypnotic depth. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 10(1), 23–38.
- Shor, R. E., & Orne, E. C. (1962). *Harvard Group Scale of Hypnotic Susceptibility, Form A*. Palo Alto, USA: Consulting Psychologists Press.
- Taylor, G. J., Bagby, R. M., & Parker, J. D. A. (1997). *Disorders of affect regulation: Alexithymia in medical and psychiatric illness*. New York, USA: Cambridge University Press.
- Vandenberg, B. (2002). Hypnotic responsivity from a developmental perspective: Insights from young children. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 50(3), 229–247.
- Varga, K. (2017). *A hipnotikus interakció fenomenológiája*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Varga, K., & Kekecs, Z. (2014). Oxytocin and cortisol in the hypnotic interaction. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 62(1), 111–128.
- Weitzenhoffer, A. M., & Hilgard, E. R. (1962). *Stanford Hypnotic Susceptibility Scale, Form C*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Winnicott, D. W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena: A study of the first not-me possession. *International Journal of Psychoanalysis*, 34(2), 89–97.

DEVELOPMENTAL AND SOCIALISATIONAL DETERMINANTS
OF ADULT HYPNOTIC SUSCEPTIBILITY

KÖLTŐ, ANDRÁS – JÓZSA, EMESE – BÁNYAI, ÉVA

The hypnotherapeutic relationship between client and therapist bear many resemblances to the relationship between child and parent. According to the social-psychobiological theory of hypnosis, adult hypnotic susceptibility is influenced by neural development and socialization. Despite this fact, so far just a few studies investigated the developmental antecedents of adult hypnotic susceptibility. Similarly, the socialisation effects were scarcely studied; the few studies in this area rather aimed to map childhood memories in a qualitative manner. In this paper we summarise the results of these studies, then we present the investigations carried out by our research team since 2008 in order to unfold the associations between recalled parental rearing style and adult hypnotic response. The main conclusion of our cross-sectional studies that employed standardised quantitative measures is that cold-punishing parental style predicts negative emotions and fear of the hypnotist's negative appraisal in laboratory hypnosis sessions. This association is partially mediated by alexithymic affective processing. These results inform the planning of hypnotherapy and reinforce the therapeutic alliance.

Keywords: *parental rearing style, parental behaviour, hypnotizability, hypnotic susceptibility*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)